

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS
pārbaudes lietā Nr. 2024-34-5G,23BB
Rīgā

27.05.2024.

Nr. 6-6/24

[personai A]
[e-pasta adrese]

Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesai
barintiesa@rezekne.lv

Par saskarsmes tiesībām un aizgādības tiesību atņemšanu
bērna mātei

Tiesībsargs pārbaudes lietas ietvaros ir izskatījis Jūsu iesniegumu (reģistrēts 12.02.2024. ar Nr. 202) un tam pievienoto papildinājumu (reģistrēts 19.02.2024. ar Nr. 6-1/126) par Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas (turpmāk – Bāriņtiesa) rīcību, nenodrošinot Jūsu kā vecvecāka un mazbērna saskarsmi. Iesniegumā esat norādījusi uz Bāriņtiesas pārsteidzīgu rīcību, iesniedzot tiesā prasības pieteikumu par aizgādības tiesību atņemšanu bērna mātei (Jūsu meitai), kurai ir veselības problēmas.

Tiesībsarga funkcija ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību, sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu un sekmēt, lai valsts vara tiktu īstenota tiesiski, lietderīgi un atbilstoši labas pārvaldības principam. Tiesībsarga kompetencē ir pārliecināties, vai valstī ir izveidots tiesību aizsardzības mehānisms un vai tas darbojas efektīvi.¹

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 2. un 3. punktā noteikto tiesībsargs izskata sūdzības par bērna tiesību pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievēršot valsts vai pašvaldību iestāžu un to darbinieku izdarītajiem pārkāpumiem, un iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu.

¹ Tiesībsarga likuma 11. pants.

Vispusīgai situācijas izpratnei tiesībsargs lūdza un saņēma informāciju un dokumentus no Bāriņtiesas, Latgales ģimeņu atbalsta centra "Daugavpils" (turpmāk – Atbalsta centrs) un Rēzeknes valstspilsētas pašvaldības pārvaldes „Sociālais dienests” (turpmāk – Sociālais dienests).

Izvērtējot tiesībsarga rīcībā esošos dokumentus un informāciju kopsakarā ar tiesisko regulējumu, sniedzu šādu atzinumu.

[1] Faktiskie apstākļi

Jūsu mazdēls dzimis 2021. gada februārī. Pēc mazbērna piedzimšanas Jūsu meita dzīvoja kopā ar Jums. Jūsu meitai bija veselības problēmas, kas ierobežoja viņas spējas pilnvērtīgi aprūpēt un audzināt bērnu. Par minētajām grūtībām Jūs informējāt Sociālo dienestu. Jūs uzņēmāties rūpes gan par savu pieaugušo meitu, gan par mazdēlu. 2022. gada 30. augustā Bāriņtiesa pieņēma lēmumu Nr.1.3./84 par aizbildnības nodibināšanu Jūsu mazdēlam un Jūsu iecelšanu par viņa aizbildni. Bērna mātei netika pārtrauktas dēla aizgādības tiesības, jo viņa uzrakstīja iesniegumu Bāriņtiesai ar lūgumu viņas veselības stāvokļa dēļ iecelt Jūs par viņas dēla aizbildni. Ņemot vērā, ka Jūsu meitas veselības stāvoklis pasliktinājās un tādēļ tika apdraudēta Jūsu mazbērna veselība un drošība un arī Jūsu drošība, Jūs lūdzāt palīdzību Sociālajam dienestam. Mazbērnam un Jums tika piešķirts sociālās rehabilitācijas pakalpojums institūcijā 30 dienu programmā no 2023. gada 6. jūlija līdz 1. augustam nodibinājumā "Latgales Reģionālais atbalsta centrs Rasas pērles".

Ar Latgales rajona tiesas (turpmāk – Tiesa) Balvos 2023. gada 27. jūlija lēmumu nolemts apmierināt Bāriņtiesas pieteikumu pret bērna māti par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pirms prasības celšanas, nosakot pagaidu līdzekļus pret vardarbību, uzliekot bērna mātei pienākumu atstāt mājokli, kur pastāvīgi dzīvojat Jūs un bērns, un citus būtiskus ierobežojumus. Tiesa noteica Bāriņtiesai termiņu prasības celšanai tiesā līdz 2023. gada 28. augustam.

Ar Bāriņtiesas 2023. gada 23. augusta lēmumu Nr.1.3./109 tika nolemts pārtraukt bērna mātei aizgādības tiesības un celt prasību tiesā par bērna aizgādības tiesību atņemšanu. Tikai aizgādības tiesību pārtraukšana neaizsargātu bērnu no mātes agresīvās uzvedības. Tiesa apmierināja Bāriņtiesas prasību un ar 2023. gada 6. decembra spriedumu atņēma bērna mātei aizgādības tiesības. Spriedums stājās likumīgā spēkā 2023. gada 28. decembrī. Ar Tiesas spriedumu piemērotie pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļi bija spēkā vēl 30 dienas pēc sprieduma stāšanās likumīgā spēkā.

Ar Bāriņtiesas 2023. gada 5. decembra lēmumu Nr. 1.3./153 nolemts izbeigt aizbildnību Jūsu mazdēlam un atcelt Jūs no aizbildnes pienākumu pildīšanas.

Ar Bāriņtiesas 2023. gada 5. decembra lēmumu Nr. 1.3./154 nolemts Jūsu mazdēlu ievietot audžuģimenē.

Jūs izmantojāt savas tiesības un pārsūdzējāt Bāriņtiesas 2023. gada 5. decembra lēmumu Nr. 1.3./153 Administratīvajā rajona tiesā un lūdzāt tā atcelšanu. 2024. gada 18. martā Jūs iesniedzāt tiesā lūgumu par pagaidu noregulējumu, lūdzot tiesu apturēt pārsūdzēto lēmumu.

Administratīvā rajona tiesa 2024. gada 9. aprīlī pieņēma lēmumu apmierināt Jūsu lūgumu par Bāriņtiesas 2023. gada 5. decembra lēmuma Nr. 1.3./153 darbības apturēšanu. Pēc tiesas lēmuma pieņemšanas mazdēls ir nodots Jūsu aizbildnībā.

Bāriņtiesa ir izmantojusi tiesības Administratīvajā rajona tiesas lēmumu pārsūdzēt Administratīvajā apgabaltiesā.

[2] Saskarsmes tiesības izmantošana

[2.1] Tiesiskais regulējums

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 4. panta otro daļu bāriņtiesa prioritāri nodrošina bērna tiesību un tiesisko interešu aizsardzību.

Civillikuma 181. panta trešajā daļā noteikts, ka bērnam ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar brāļiem, māsām un vecvecākiem, kā arī citām personām, ar kurām bērns ilgu laiku ir dzīvojis nedalītā saimniecībā, ja tas atbilst bērna interesēm (saskarsmes tiesība).

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 33. panta pirmo daļu bērnam, kas nodots audžuģimenē, ir tiesības uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar vecvecākiem, izņemot gadījumus, kad tas: 1) kaitē bērna veselībai, attīstībai un drošībai; 2) rada draudus audžuģimenēm. Savukārt panta otrajā daļā noteikts, ja ir šā panta pirmajā daļā minētie apstākļi, bāriņtiesa, kura pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, var pieņemt lēmumu par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu.

Bāriņtiesu likuma 39. panta trešajā daļā noteikts, ka bāriņtiesa lemj par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu ārpusģimenes aprūpē esošam bērnam ar vecvecākiem, ja tas kaitē bērna veselībai un attīstībai vai rada draudus audžuģimenei.

Saskaņā ar Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumu Nr. 354 "Audžuģimenes noteikumi" 58. punktu bāriņtiesa pirms bērna ievietošanas audžuģimenē sniedz tai un atbalsta centram rakstisku informāciju par bērna emocionālo stāvokli, par saskarsmes kārtību ar bērna vecākiem,

brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām un citiem apstākļiem, kas jāņem vērā, lai audžuģimene varētu bērnu aprūpēt.

Audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības pārstāv bāriņtiesa.²

Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs³ organizē audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna saskarsmi ar vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām.⁴

[2.2] Faktiskā situācija

[2.2.1] Bāriņtiesa, ne 2023. gada 5. decembrī, pieņemot lēmumu atcelt Jūs no mazdēla aizbildnes pienākumu pildīšanas, ne arī vēlāk nav pieņēmusi lēmumu par Jūsu un mazdēla saskarsmes ierobežošanu.

Bāriņtiesa norāda⁵, ka pēc Jūsu mazdēla ievietošanas audžuģimenē Jums ir sniegta informācija par audžuģimeni, ir dots audžuģimenes telefona numurs saziņai un paskaidrots, ka Jums ir tiesības tikt ar mazdēlu, ja Jūs to vēlaties, bet, ņemot vērā, ka audžuģimene nedzīvo Rēzeknes valstspilsētas administratīvajā teritorijā, Bāriņtiesa nevar nodrošināt tikšanos. Jūs esot informēta par tiesībām sazināties ar Atbalsta centru par saskarsmes ar bērnu vietu un kārtību. Gan audžuģimene, gan Atbalsta centrs esot informēti, ka radnieks, kurš uzturēs kontaktu ar bērnu, būsiet Jūs, saziņai ticis nodots Jūsu telefona numurs.

Bāriņtiesa norāda, ka Jūsu mazdēlam katru mēnesi bija nodrošināta tikšanās ar Jums, kā arī katru nedēļu bija iespēja sazināties WhatsApp lietotnē.

Vienlaikus Bāriņtiesa norādījusi, ka Jums nav aizliegumu tikt ar mazdēlu. Bāriņtiesa nav noteikusi ierobežojumus Jūsu saskarsmei ar mazdēlu, vienīgais nosacījums, lai tikšanās notiktu speciālista, psihologa klātbūtnē. Audžuģimene nav spējusi vienoties ar Jums par tikšanās dienu un laiku, jo parasti Jūs esot spontāni pieņēmusi lēmumus tikt ar mazdēlu, neņemot vērā, vai to ir iespējams realizēt Atbalsta centram un nerēķinoties ar audžuģimenes plāniem un iespējām.

Bāriņtiesa norādījusi, ka tikšanās ir notikušas 2024. gada 6. janvārī un 24. februārī, plānotas 21. martā un 27. aprīlī.

² Bāriņtiesu likuma 17. panta 10. punkts.

³ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 36.¹ panta otrā daļa: "Atbalstu ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniegšanā nodrošina ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs".

⁴ Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumu Nr. 355 "Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi" 12.16. apakšpunkts.

⁵ Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2024. gada 7. marta vēstule Nr. 1.10/24/1167.

[2.2.2] Jūs 2023. gada 13. decembrī ar iesniegumu vērsāties Bāriņtiesā un lūdzāt sniegt informāciju, kā varat mazbērnu satikt. Bāriņtiesa atbildi sniegusi vien 2024. gada 1. februārī (saņemta 2024. gada 6. februārī). Jūsu 2023. gada 13. decembra iesniegumu, kurā lūdzāt sniegt informāciju, kā Jūs varat satikt savu mazdēlu, Bāriņtiesa pēc piekritības pārsūtījusi Aizkraukles novada bāriņtiesai, jo tās darbības teritorijā – Aizkraukles novada pašvaldības administratīvajā teritorijā - dzīvo Jūsu mazdēla audžuģimene.

2023. gada 20. decembra Aizkraukles novada bāriņtiesas sarunas protokolā⁶ fiksēts, ka audžuģimene ir norādījusi, ka 6. decembrī Jums ir bijusi saruna pa telefonu, 7. un 16. decembrī sarakste WhatsApp. Līdz tam Jūsu tikšanās ar mazdēlu neesot notikusi un Jūs par to neesot jautājuši audžuģimenei.

2023. gada 20. decembrī audžuģimene sniegusi informāciju Aizkraukles novada bāriņtiesai par Jūsu mazdēlu, viņa uzvedību un prasmēm. Minētā informācija būtiski atšķiras no tās informācijas, ko par bērnu sagatavojusi Bāriņtiesa 2023. gada 5. decembrī⁷ un izsniegusi audžuģimenei un Atbalsta centram.

2023. gada 29. decembrī Bāriņtiesa nosūtījusi vēstuli⁸ Ģimenes atbalsta centram Jēkabpilī, ka tai nav iebildumi, ka 2023. gada 30. decembrī Jūs tiekaties ar mazdēlu. Tomēr minētā tikšanās nav notikusi.

Aizkraukles novada bāriņtiesa 2023. gada 9. janvārī atbildē⁹ Bāriņtiesai norādījusi, ka par iespēju mazdēlam satikties ar Jums 2023. gada 20. decembrī ir pārrunājuši ar audžuģimeni, kura apliecinājuši, ka ir gatava atbalstīt Jūsu un mazdēla tikšanos. Aizkraukles novada bāriņtiesa 2024. gada 28. decembrī Jums pa telefonu esot izskaidrojusi saskarsmes kārtību ar bērnu, informējusi par audžuģimenes gatavību veicināt Jūsu un mazdēla saskarsmi un ieteikusi saskarsmi atsākt ar videozvanā. Aizkraukles novada bāriņtiesa norādījusi, ka tās ieskatā starp audžuģimējiem un Jums nav izveidojusies komunikācija, katra no pusēm aizstāv savu viedokli un nevēlas uzklaustīt otru.

No Bāriņtiesas pievienotajiem dokumentiem ir secināms, ka 2024. gada 19. janvārī notikusi attālināta sanāksme par Jūsu mazdēla uzturēšanos audžuģimenē. Sanāksmē piedalījusies Bāriņtiesa, Aizkraukles novada bāriņtiesa un Atbalsta centrs. Sanāksmē noskaidrots, ka nav sniegta

⁶ Aizkraukles novada bāriņtiesas 2023. gada 20. decembra sarunas protokols.

⁷ Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2023. gada 5. decembra vēstules Nr. 1.11/23/823 un Nr. 1.10/23/3618.

⁸ Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2023. gada 29. decembra vēstule Nr. 1.10/23/3922.

⁹ Aizkraukles novada bāriņtiesas 2024. gada 9. janvāra vēstule Nr. 1.10./N/24/199.

atbilde uz Jūsu 2023. gada 13. decembra iesniegumu. 2024. gada 1. februārī Bāriņtiesa sniegusi atbildi¹⁰ uz vairākiem Jūsu iesniegumiem. Attiecībā par Jūsu 2023. gada 13. decembra iesniegumā izteikto lūgumu par satikšanos ar mazdēlu Jums atbildēts, ka satikties ar bērnu Jūs varat, sazinoties ar Atbalsta centra vadītāju, vienojoties par dienu un laiku.

[2.2.3] Iesniegumā tiesībsargam norādāt, ka vispirms lūdzāt bērna audžumātei atļauju tikties ar mazbērnu. Pirmo tikšanos ar Centra palīdzību izdevies noorganizēt 2024. gada 6. janvārī Jēkabpilī. Tā notikusi neapkurinātā telpā (ārā bija -20 grādi) apmēram stundu psihologa klātbūtnē. Jūs esot jautājusi psihologam, vai varētu tikties ar mazdēlu biežāk, aizbraucot uz pagastu, kurā audžuģimene dzīvo, un pavadot ar bērnu kādu stundu pēc bērnu dārza, piemēram, pastaigājoties pa parku, netraucējot audžuģimeni (par viesošanos audžuģimenē tika pateikts jau iepriekš, ka tas ir aizliegts). Psihologam nav bijuši iebildumi, taču audžumāte nav piekritusi. Bijusi vienošanās, ka tikšanās notiks Jēkabpilī 2024. gada 3. februārī. Divas dienas pirms tikšanās Atbalsta centra vadītāja paziņojusi, ka viss notiks norunātajā laikā. Nākamajā dienā Jūs saņēmtāt īsziņu, ka tikšanās nenotiks, bez paskaidrojumiem un atvainošanās. Vēlāk noskaidrojies, ka tikšanos atcēlusi Bāriņtiesa, jo saņemts iesniegums no audžumātes par bērna saslīmšanu. Kad sazinājāties ar audžumāti, viņa atbildējusi, ka mazdēls ir vesels. Vēlāk Bāriņtiesa atsūtījusi īsziņu, ka, iespējams, tikšanās notikšot 2024. gada 24. februārī.

Atbalsta centrs sniedza atbildi,¹¹ ka pirms bērna ievietošanas audžuģimenē nav saņēmis Bāriņtiesas rakstisku informāciju par saskarsmes nodrošināšanu ar Jums.

Atbalsta centrs norādījis, ka bez vecāku gādības palikušajiem bērniem ar vecākiem un citiem tuviem radniekiem organizē saskarsmi, balstoties uz audžuģimenes pārstāvju vai aizbildņu un vecāku vai citu radnieku savstarpējas vienošanās. Atbalsta centru 3-5 darba dienas iepriekš brīdinot un saskaņojot iespējas izmantot Atbalsta centra telpas, vai, ja ir bāriņtiesas lūgums, nodrošinot speciālista klātbūtni. Vai, ja ir saņemta informācija par saskarsmes kārtību no bērna juridiskā pārstāvja - bāriņtiesas, tad atbilstoši bāriņtiesas noteiktajam.

Jūsu un mazdēla saskarsmi speciālista klātbūtnē Atbalsta centrs nodrošinājis 2024. gada 6. janvārī un 24. februārī Jēkabpilī.

¹⁰ Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2024. gada 1. februāra vēstule Nr. 1.11/24/87.

¹¹ Nodibinājuma Sociālā atbalsta un izglītības fonda Latgales ģimeņu atbalsta centrs "Daugavpils" 2024. gada 29. februāra vēstule Nr. SAIF/AC3-85/24.

Pirmā Jūsu un mazdēla tikšanās notikusi Atbalsta centrā 2024. gada 6. janvārī. Atbalsta centra Tikšanās aprakstā¹² norādīts, ka Jūsu komunikācija ar mazdēlu bijusi labvēlīga un draudzīga. Tikšanās telpā bijis vēss. Jūs esat izteikusi vēlēšanos tikties ar mazdēlu pēc iespējas biežāk. Tomēr vienojāties par nākamo tikšanās laiku pēc mēneša – 2024. gada 3. februārī.

Centra organizētā - ieplānotā tikšanās bērnam ar Jums 2024. gada 3. februārī nenotika, jo Bāriņtiesa pa telefonu ir informējusi Atbalsta centra vadītāju par audžuģimenes iesniegumu ar lūgumu atcelt ieplānoto tikšanos valstī esošā epidemioloģiskā stāvokļa dēļ. Par to Jūs tikāt informēta ar īsziņu.

Jūs esat lūgusi Atbalsta centra vadītājai iespēju tikties ar mazdēlu pagastā, kurā dzīvo audžuģimene, pēc bērnudārza, lai apsveiktu dzimšanas dienā – 2024. gada 5. februārī - mazdēlam palikuši trīs gadi. Atbalsta centra vadītāja atbildējusi, ka nedrīkst. Neņemot vērā aizliegumu, Jūs esot aizbraukusi uz pagastu, kurā dzīvo audžuģimene. Vispirms mēģinājusi sazvanīt audžumāti, bet viņa nav atbildējusi. Bērnudārza vadītāja Jums parādījusi Bāriņtiesas vēstuli, ka Jums aizliegts tikties ar mazdēlu, un paskaidrojusi, ka mazdēla bērnudārzā nav. Jūs esat nodevusi vadītājai dzimšanas dienas dāvanu mazdēlam.

Bāriņtiesa 2024. gada 2. februārī ir nosūtījusi vēstuli¹³ pirmsskolas izglītības iestādei, kuru apmeklēja Jūsu mazdēls, kurā norādīts, ka Bāriņtiesa nepiekrīt, ka Jūs tīkaties ar mazdēlu bez speciālista (psihologa) klātbūtnes izglītības iestādē.

2024. gada 5. februārī audžuģimene ar iesniegumu vērsusies Bāriņtiesā ar lūgumu izvērtēt un ierobežot Jūsu un mazdēla saskarsmi. Iesniegumā norādīts uz Jūsu pārlieku kontrolējošo attieksmi pret audžuģimeni, vērsšanos ar iesniegumiem Bāriņtiesā un Bērnu aizsardzības centrā par audžuģimenes statusa atbilstību. Norāda uz Jūsu neprognozējamu un neadekvātu rīcību 2024. gada 5. februārī – mazdēla dzimšanas dienā – ierodoties mazdēla bērnudārzā. Iesniegumā norādīts, ka Jums nav atļauts satikt mazdēlu bez psihologa klātbūtnes. Satikšanās izglītības iestādē nav pieļaujama. Audžuģimene norādījusi, ka izjūt Jūsu psiholoģisko spiedienu, kas ietekmē viņus pilnvērtīgi pildīt Jūsu mazdēla audžuģimenes pienākumus. 2024. gada 22. februārī audžuģimenes savu iesniegumu ir atsaukusi.

¹² Nodibinājuma Sociālā atbalsta un izglītības fonda Latgales ģimeņu atbalsta centrs "Daugavpils" 2024. gada 6. janvāra Tikšanās apraksts.

¹³ Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2024. gada 2. februāra vēstule Nr. 1.10/24/695.

2024. gada 20. februārī Bāriņtiesa nosūtījusi Atbalsta centram vēstuli¹⁴, nosakot, ka Jūsu tikšanās ar mazdēlu, pamatojoties uz Bāriņtiesas, audžuģimenes, Atbalsta centra un Jūsu vienošanos, ir nodrošināma 2024. gada 24. februārī no plkst. 11 – 12 speciālista (psihologa) klātbūtnē.

Savukārt Atbalsta centrs atbildē tiesībsargam norādījis, ka Jūs 2024. gada 19. februārī esat vadītājai nosūtījusi šādu īsziņu: “Labdien! Vai Jūs esat informēta, ka bt (Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesa) ir nolikusi manu tikšanos ar mazdēlu 24. februārī, ko organizē Jūsu centrs?”.

Atbalsta centra Tikšanās aprakstā norādīts¹⁵, ka Jūsu un mazdēla tikšanās 2024. gada 24. februārī notikusi mierīgā gaisotnē ilgāk, nekā norādījusi Bāriņtiesa (2 stundas). Tikšanās noslēgumā Jums piedāvāta nākamā tikšanās nedēļā no 11. marta, bet vienošanās ar Jums nav panākta, jo esat izteikusi vēlēšanos tikties ar mazdēlu katru nedēļu pagastā, kurā dzīvo mazdēls, lai viņu satiktu vismaz 1-1,5 stundu. Atbalsta centrs norādījis, ka, lai izvairītos no Jūsu konflikta provocēšanas, vēlams lūgt Bāriņtiesai noteikt saskarsmes kārtību Jums ar mazdēlu.

2024. gada 6. martā Bāriņtiesa nosūtījusi vēstuli¹⁶ Jums, audžuģimenei un Atbalsta centram par mazdēla un Jūsu tikšanos 2024. gada 21. martā un 27. aprīlī plkst.11 psihologa klātbūtnē.

[2.3] Secinājumi

Senāta Administratīvo lietu departaments 2020. gada 31.janvāra spriedumā lietā Nr. A420294117, SKA-606/2020 norādījis, ka vecvecāka un mazbērna saskarsmi, it īpaši, ja vecvecāks ar mazbērnu ir ilgstoši dzīvojuši kopā, aizsargā tiesības uz ģimenes dzīvi. Vecvecākam liedzot saskarsmi ar mazbērnu laikā, kad viņš atrodas ārpusģimenes aprūpē, tiek aizskartas starp bērnu un vecvecāku izveidojušās ģimeniskās attiecības. Bērna saskarsme ar personām, kas nav bērna vecāki, bet ar kurām bērnam izveidojušās ciešas ģimeniskās attiecības, līdzīgi kā saskarsmē ar vecākiem, ir iespējama tad, ja tā nav pretēja bērna vislabākajām interesēm. Bāriņtiesai ir tiesības un pienākums lemt par bērnu, kurš atrodas ārpusģimenes aprūpē, personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu ar vecākiem, kā arī vecvecākiem, ja šāda saskarsme kaitē bērna veselībai, attīstībai, drošībai jeb ir pretēja bērna vislabākajām interesēm. Bērna interesēs ir gan uzturēt saskarsmi ar savu ģimeni, gan vienlaikus tikt pasargātam no tādas rīcības, kas kaitē bērna interesēm, tostarp vardarbīgas rīcības, arī ja to veic ģimenes locekļi. Abi šie bērna tiesību aizsardzības apsvērumi ir vienlīdz svarīgi. Tāpēc tie ir jālīdzsvaro, ievērojot katra konkrētā gadījuma

¹⁴ Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2024. gada 20. februāra vēstule Nr. 1.10/24/863.

¹⁵ Nodibinājuma Sociālā atbalsta un izglītības fonda Latgales ģimeņu atbalsta centrs “Daugavpils” 2024. gada 24. februāra Tikšanās apraksts.

¹⁶ Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2024. gada 6. marta vēstule Nr. 1.10/24/1143.

faktiskos apstākļus, lai atrastu bērna vislabākajām interesēm atbilstošu situācijas risinājumu. Turklāt primāra ir nevis vecāka vai vecvecāka vēlme satikt bērnu, bet gan bērna tiesību un interešu objektīva ievērošana.

Lai gan Bāriņtiesa atbildē tiesībsargam noliedz, ka Jums tika ierobežota saskarsme ar mazdēlu, faktiski Bāriņtiesa būtiski ierobežoja Jūsu saskarsmi ar mazdēlu. Par saskarsmes tiesības ierobežojumu ir uzskatāma gan saskarsmes laika noteikšana nesamērīgi reti un īsu laiku, gan saskarsmes tiesības īstenošana vien speciālista (psihologa) klātbūtnē, gan nepamatoti ilga atbildes nesniegšana uz iesniegumiem, kuros izteicāt lūgumus gan par to, kā Jums iespējams tikt ar mazdēlu, gan par to, ka lūdzat nodrošināt saskarsmi biežāk – reizi nedēļā. Turklāt minētie ierobežojumi Jums tika noteikti ar konkrēta Bāriņtiesas darbinieka – Bāriņtiesas priekšsēdētājas vai Bāriņtiesas priekšsēdētājas vietnieces parakstītu vēstuli nevis koleģiāli pieņemtu Bāriņtiesas lēmumu.

Atbilstoši Bāriņtiesu likumā un Bērnu tiesību aizsardzības likumā noteiktajam bāriņtiesa lemj par personisku attiecību un tiešu kontaktu uzturēšanas tiesību ierobežošanu ārpusģimenes aprūpē esošam bērnam ar vecvecākiem, ja tas kaitē bērna veselībai un attīstībai vai rada draudus audžuģimenei. Tātad saskarsmi ierobežot var vienīgi ar Bāriņtiesas pieņemtu koleģiālu lēmumu – administratīvo aktu nevis ar kāda no Bāriņtiesas darbiniekiem rakstiski pausto viedokli.

Jāatzīmē, ka Bāriņtiesas noliegums, ka saskarsmes tiesība Jums ar mazdēlu netika ierobežota, rada bažas par Bāriņtiesas darbinieku zināšanām un izpratni, kas ir saskarsmes tiesības ierobežojumi.

Lai gan Bāriņtiesa Jums ir izskaidrojusi, ka saskarsmi ar mazdēlu varat īstenot, vienojoties ar Atbalsta centra vadītāju, faktiski Bāriņtiesas norādītais neatbilst reālajai situācijai. Uz minēto secinājumu norāda Jūsu, Atbalsta centra un Bāriņtiesas sniegtā informācija. Faktiski tieši Bāriņtiesa noteica Jūsu un mazdēla saskarsmes laiku, par to informēja iesaistītos – Jūs, audžuģimene un Atbalsta centru.

Bāriņtiesa norādījusi, ka Jūsu un mazdēla saskarsme 2024. gada 24. februārī noteikta, ņemot vērā audžuģimenes, Bāriņtiesas, Atbalsta centra un Jūsu vienošanos, bet Jums nekas par tādu vienošanos nav zināms. Arī Atbalsta centrs norāda, ka vispirms to uzzinājis no Jūsu īsziņas un nākamajā dienā saņēmis Bāriņtiesas vēstuli.

Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centram ir noteikts pienākums organizēt vecvecāka un bērna saskarsmi. Atbalsta centrs var organizēt tādu saskarsmi, kādu ar lēmumu ir noteikusi Bāriņtiesa. Bāriņtiesas lēmums nav nepieciešams, ja audžuģimene un vecvecāks vienojas par noteiktu

saskarsmes tiesības ar bērnu izmantošanas kārtību, tā atbilst bērna labākajām interesēm, apmierina gan audžuģimeni, gan vecvecāku un tā tiek pildīta. Ieteicams šādu vienošanos noslēgt rakstiski.

Ja Bāriņtiesas saskarsmi nav noteikusi ar lēmumu, nav vienošanās par saskarsmes tiesības īstenošanu, tad Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centram ir jāīsteno pienākums organizēt saskarsmi, tostarp sasaukt sanākumi, pieaicinot visus iesaistītos un panākt vienošanos par saskarsmes izmantošanas kārtību, kura atbilstu bērna labākajām interesēm un apmierinātu iesaistītos. Tāda rīcība mazinātu pārpratumus un neefektīvu komunikāciju starp audžuģimeni, vecvecāku, Bāriņtiesu un Atbalsta centru.

Bērnu aizsardzības centrs norādījis, ka bāriņtiesas kompetencē būtu palīdzēt vienoties un noteikt saskarsmes īstenošanas kārtību kā tādu, ievērojot katra bērna vajadzības un intereses, it īpaši bērna ārpusģimenes aprūpes nodrošināšanas sākumposmā. Visbiežāk vienošanās par saskarsmes īstenošanas kārtības noteikšanu panākama tikšanās (sarunas) laikā, kurā piedalās gan bērna bioloģiskā ģimene, gan Atbalsta centra speciālisti, gan audžuģimenes vai specializētās audžuģimenes pārstāvis, lai visām iesaistītajām pusēm būtu vienota informācija un izpratne par saskarsmes kārtības nodrošināšanu. Organizējot bērna saskarsmi ar tuviniekiem, audžuģimenei un specializētajai audžuģimenei, kā arī Atbalsta centram jāņem vērā bāriņtiesas sniegtā informācija par saskarsmes kārtību, iespējamajiem ierobežojumiem u.c. informācija. Ievērojot minēto, Atbalsta centra pienākums ir organizēt audžuģimenē vai specializētajā audžuģimenē ievietotā bērna saskarsmi ar vecākiem, brāļiem (pusbrāļiem), māsām (pusmāsām), radniekiem vai bērnam tuvām personām. Proti, ievērojot, ka audžuģimenei nav obligāts pienākums nodrošināt bērna tikšanos ar viņa ģimeni savā dzīvesvietā, jau sākotnēji, vienojoties par saskarsmes kārtības īstenošanu, var paredzēt, ka tā nodrošināma Atbalsta centra (vismaz sākotnēji) telpās, kā arī vienoties par speciālista atbalstu, gan veicinot dialogu starp audžuģimeni un bērna tuviniekiem, gan nodrošinot klātbūtni konkrētās tikšanās reizēs, ja tas ir nepieciešams. Norādāms, ka speciālisti var profesionāli novērtēt situācijas gadījumos, ja bērna saskarsme ar vecākiem vai citiem tuviem cilvēkiem būtu ierobežojama un nepieciešamības gadījumā informēt bāriņtiesu par nepieciešamību pieņemt lēmumu par saskarsmes ierobežošanu.¹⁷

¹⁷ Rokasgrāmata bāriņtiesām, 4. sējums, 1.3.2. apakšnodala "Sadarbība, nodrošinot bērna saskarsmes tiesības" <https://www.bac.gov.lv/lv/media/2271/download?attachment>.

[3] Bērna tiesības zināt savus vecākus – paternitātes noteikšana

Lai gan Jūsu iesniegumā nav izteikti lūgumi attiecībā uz bērna paternitātes noteikšanu, atbilstoši tiesībsarga kompetencei informēt sabiedrību par bērna tiesībām tiesībsargs uzskata par lietderīgu pārbaudes lietā pievērsties arī bērna tiesības – zināt savus vecākus nodrošināšanai.

[3.1] Tiesiskais regulējums

Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas 7. pants paredz, ka viena no bērna pamattiesībām ir tiesība zināt savus vecākus.¹⁸

Saskaņā ar Civillikuma 146. panta pirmajā daļā noteikto par bērna māti atzīstama sieviete, kas bērnu dzemdējusi.¹⁹ Civillikuma 154. pantā noteikts, ja bērna izcelšanās no tēva nav konstatējama atbilstoši šā likuma 146. panta noteikumiem (paternitātes pieņēmums) vai tiesa atzinusi, ka bērns nav cēlies no viņa mātes vīra, bērna izcelšanās no tēva pamatojas uz paternitātes brīvprātīgu atzīšanu vai tās noteikšanu tiesas ceļā.

Civillikuma 155. panta pirmā un otrā daļa noteic, ka paternitātes atzīšana notiek, ja bērna tēvs un māte personiski iesniedz kopīgu iesniegumu dzimtsarakstu nodaļā vai dzimtsarakstu nodaļai adresētu iesniegumu, uz kura notariāli apliecināts iesniedzēju paraksta īstums. Paternitātes atzīšana noformējama ar ierakstu dzimšanas reģistrā. Iesniegumu paternitātes atzīšanai var iesniegt, reģistrējot bērna dzimšanu, kā arī pēc tam, kad bērna dzimšana reģistrēta, vai jau pirms bērna dzimšanas.²⁰

Saskaņā ar Civillikuma 157. panta pirmo un otro daļu paternitāti tiesa nosaka, ja dzimtsarakstu nodaļai nav iesniegts kopīgs iesniegums par paternitātes atzīšanu vai pastāv Civillikuma 155. pantā norādītie šķēršļi paternitātes ieraksta izdarīšanai dzimšanas reģistrā. Izskatot prasību par paternitātes noteikšanu, tiesa ņem vērā jebkurus pierādījumus, ar kuriem iespējams pierādīt bērna izcelšanos no konkrētas personas vai izslēgt šādu faktu.

Civillikuma 158. pantā noteikts, ka prasību paternitātes noteikšanai tiesā var iesniegt bērna māte vai bērna aizbildnis, bērns pats pēc pilngadības sasniegšanas, kā arī persona, kas sevi uzskata par bērna bioloģisko tēvu. Bāriņtiesai kā audžuģimenē ievietota bērna juridiskajam pārstāvim²¹ ir pienākums rīkoties atbilstoši Civillikuma 158. panta pirmajā daļā noteiktajam – iesniegt tiesā prasību par paternitātes noteikšanu.

¹⁸ Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību konvencijas 7. pants.

¹⁹ Civillikuma 146. panta pirmā daļa.

²⁰ Civillikuma 155. panta pirmā un otrā daļa.

²¹ Bāriņtiesu likuma 17. panta 10. punkts.

[3.2] Faktiskie apstākļi

Jūsu mazdēlam paternitāte nav noteikta, bet bērna mātei un Jums ir zināms iespējamais bērna tēvs. Arī Bāriņtiesai viņš ir zināms. Bāriņtiesa norādījusi²², ka 2023. gada 11. augustā Jūs esat informējusi Bāriņtiesu par bērna iespējamo izcelšanos. Bāriņtiesa 2023. gada 28. augustā uzaicinājusi iespējamo bērna tēvu uz sarunu 2023. gada 28. septembrī, bet viņš Bāriņtiesā nav ieradies. 2023. gada 30. novembrī ar Bāriņtiesas priekšsēdētāju ir sazinājusies iespējamā bērna tēva māte un informējusi, ka dēla veselības stāvoklis (garīga rakstura traucējumi) neļauj viņam uzņemties rūpes par Jūsu mazdēlu. Bāriņtiesa norādījusi, ka, ņemot vērā Jūsu sniegto informāciju par piedzīvoto agresiju no iespējamā bērna tēva un viņa mātes sniegto informāciju par dēla veselības stāvokli, bērna interesēs nebija risināt jautājumu par bērna paternitāti.

[3.3] Secinājumi

Bāriņtiesai ir pienākums rūpēties, lai tiktu nodrošinātas bērna tiesības. Ja bērns nonācis ārpusģimenes aprūpē, tad Bāriņtiesai ir īpaši jā rūpējas un jāuzrauga, lai bērna tiesības tiktu nodrošinātas un ievērotas, tai skaitā jautājumā par bērna paternitāti.

Abu vecāku ieraksts bērna dzimšanas reģistrā ir bērna labākajās interesēs. Bērna vecāki ir tās personas, kuras ir ierakstītas dzimšanas reģistrā.

Ņemot vērā bērna tiesību prioritātes principu un bērna tiesības zināt savus vecākus, bērna paternitātes noteikšana ir nevis vecāku tiesība, bet gan pienākums, kurš jāpilda, ievērojot bērna tiesības un intereses. Aizgādības tiesību pārtraukšana vai atņemšana bērna mātei nenozīmē, ka viņa vairs nav bērna māte. Turklāt aizgādības tiesību ierobežojums ir attiecināms uz vecāka tiesībām, nevis uz viņa pienākumiem.

Bērnam bez paternitātes noteiktās situācijās ir liegts saņemt valsts atbalstu. Piemēram, uzturlīdzekļus, ja otrs vecāks neiesaistās bērna audzināšanā un aprūpē, saņemt sociālā nodrošinājuma pabalstu vai apgādnieka zaudējuma pensiju vecāka nāves gadījumā līdz 24 gadu vecumam.

Tiesībsargs nepiekrīt Bāriņtiesas viedoklim, ka tikai tādēļ, ka iespējamajam bērna tēvam ir garīga rakstura saslimšana un viņš nevar parūpēties par bērnu, bērna interesēs nav noteikt paternitāti. Šāds uzskats nav atbalstāms un ir pretējs bērna tiesībām. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3. panta otrajā daļā noteikto bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez

²² Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2024. gada 7. marta vēstule Nr. 1.10/24/1167.

jebkādas diskriminācijas — neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.

[4] Aizgādības tiesību atņemšana bērna mātei

[4.1] Tiesiskais regulējums

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 29. panta pirmo daļu pašvaldības sociālais dienests sadarbībā ar bāriņtiesu nodrošina bērnam aprūpi pie ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzēja pēc vecāku lūguma, ja viņi veselības stāvokļa dēļ nespēj bērnu aprūpēt.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta pirmajā un otrajā daļā noteikts, ka bērnu var šķirt no ģimenes, ja bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ. Bērns šķirams no ģimenes, ja nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē.

Civillikuma 203. panta pirmajā daļā noteikts, ka aizgādības tiesības vecākam tiek pārtrauktas, ja bāriņtiesa atzīst, ka: 1) ir faktiski šķēršļi, kas liedz vecākam iespēju aprūpēt bērnu; 2) bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos vecāka vainas dēļ (vecāku apzinātas rīcības vai nolaidības dēļ); 3) vecāks ļaunprātīgi izmanto savas tiesības vai nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību; 4) vecāks ir devis piekrišanu bērna adoptijai, izņemot gadījumu, kad viņš kā laulātais ir devis piekrišanu tam, ka bērnu adoptē otrs laulātais; 5) konstatēta vecāka vardarbība pret bērnu vai ir pamatotas aizdomas par vecāka vardarbību pret bērnu.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 22. panta pirmo prim daļu bāriņtiesa, ierosinot lietu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, veic riska novērtēšanu (vecāka līdzatkarība, problēmas neatzišana u.tml.), informē vecāku par sekām un uzdod viņam sadarbībā ar sociālo dienestu noteiktā termiņā novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus. Ja vecāks šajā termiņā kavējas novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus un bērna palikšana ģimenē var radīt draudus bērna dzīvībai un veselībai, bāriņtiesa lemj par aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam un bērna šķiršanu no ģimenes.

Saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 22. panta otro daļu bāriņtiesa, pieņemot lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākam, rakstveidā informē viņu: 1) par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu

bērna atgriešanos ģimenē; 2) par pienākumu maksāt par bērnam sniegto ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu; 3) par tiesībām saņemt valsts nodrošināto juridisko palīdzību, ja vecāks atbilst normatīvajos aktos noteiktajiem šīs palīdzības saņemšanas nosacījumiem.

Saskaņā ar Civillikuma 203. panta otro daļu pārtrauktās aizgādības tiesības vecākam atjauno, ja bāriņtiesa atzīst, ka nepastāv šā panta pirmajā vai trešajā daļā minētie apstākļi. Ja gada laikā no aizgādības tiesību pārtraukšanas nav iespējams tās atjaunot, bāriņtiesa lemj par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai, izņemot gadījumu, kad aizgādības tiesības nevar atjaunot no vecāka neatkarīgu apstākļu dēļ. Savukārt panta piektajā daļā noteikts, ka bāriņtiesai ir tiesības lemt par prasības celšanu tiesā aizgādības tiesību atņemšanai pirms šā panta ceturtajā daļā noteiktā termiņa iestāšanās, ja tas ir bērna interesēs.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 23. panta ceturtajā daļā noteikts, ka dalībvalstis nodrošina, ka bērns netiek nošķirts no vecākiem pret viņu gribu, izņemot tad, ja kompetentas iestādes, kas pakļautas tiesas kontrolei, saskaņā ar piemērojamajiem tiesību aktiem un procedūrām nosaka, ka šāda nošķiršana ir nepieciešamam bērna vislabākajām interesēm. Nekādā gadījumā bērnu nedrīkst nošķirt no vecākiem vai nu paša bērna, vai viena vai abu vecāku invaliditātes dēļ.

Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 1. panta otrā daļā noteikts, ka pie personām ar invaliditāti pieder personas, kurām ir ilgstoši fiziski, garīgi, intelektuāli vai maņu traucējumi, kas mijiedarbībā ar dažādiem šķēršļiem var apgrūtināt to pilnvērtīgu un efektīvu līdzdalību sabiedrības dzīvē vienlīdzīgi ar citiem.

[4.2] Faktiskie apstākļi

Jūsu mazdēls dzimis 2021. gada februārī. Pēc mazbērna piedzimšanas Jūsu meita dzīvoja kopā ar Jums. 2022. gada 21. martā Jūs sarunā pa telefonu informējāt Sociālā dienesta Atbalsta nodaļas sociālo darbinieci darbam ar ģimeni un bērniem, ka Jūsu meita ir ļoti agresīva, izsaka draudus Jūs nogalināt, pilnīgi izolējās no sabiedrības, dažreiz atsakās barot bērnu ar Jūsu gatavoto ēdienu vai ar bērnu iziet laukā. Sociālā dienesta darbinieces 2022. gada 22. martā apsekoja Jūsu ģimenes dzīvesvietu. Jūsu meita atteicās no sadarbības, bija dusmīga un agresīvi noskaņota. Jūsu meitu aicināja uz Sociālo dienestu, lai pārrunātu situāciju, vienotos par atbalsta pasākumiem un pakalpojumu saņemšanu. Viņa no vizītes Sociālajā dienestā atteikusies, noraidījusi jebkādu palīdzību. Jūsu meita tikusi motivēta mentālās veselības problēmu risināšanai. Par situāciju Jūsu ģimenē Sociālais dienests 2022. gada 23. martā ziņojis Bāriņtiesai, norādot uz Jūsu meitas

iespējamu emocionālu vardarbību pret bērnu, nepienācīgu bērna aprūpi. Sociālais dienests lūdzis Bāriņtiesu rīkoties Jūsu mazdēla labākajās interesēs, iesaistīties situācijas risināšanā un nepieciešamības gadījumā pieņemt atbilstošu lēmumu.²³

Bāriņtiesa 2022. gada 30. martā veikusi Jūsu ģimenes dzīves apstākļu pārbaudi, konstatējusi, ka bērnam tiek nodrošināts viss nepieciešamais, ka Jūs sniedzat atbalstu meitai dēla aprūpē. Bāriņtiesa no ģimenes ārstes ieguvusi informāciju, ka tai nav aizrādījumu bērna mātei par bērna medicīnisko aprūpi. Norādījusi uz problēmām meitas un Jūsu savstarpējās attiecībās, tādēļ ieteikusi apsvērt iespēju mātei un bērnam nodrošināt rehabilitāciju, lai māte nomainītu vidi. Bāriņtiesa lūgusi Sociālo dienestu izvērtēt sociālās rehabilitācijas nepieciešamību, ņemot vērā bērna psiholoģisko stāvokli un vecumu. Bāriņtiesa norādījusi, ka pārbaudes brīdī nav bijis pamats izņemt bērnu no ģimenes, tādēļ lūgusi Sociālo dienestu sniegt ģimenei sociālo palīdzību un atbalstu.²⁴

Sociālais dienests 2022. gada 25. aprīlī informējis ģimenes ārsti par situāciju ar Jūsu meitu un viņas spējām rūpēties par bērnu, atteikumu no sadarbības un bažām par mātes nepietiekamām rūpēm par bērnu. Sociālais dienests aicinājis ģimenes ārsti vizīšu laikā pievērst pastiprinātu uzmanību bērna attīstībai un psihoemocionālajam stāvoklim. Paudis aizdomas, ka bērna māte, būdama emocionāli uzbudinātā stāvoklī, var emocionāli traumēt bērnu, neveicināt bērna pilnvērtīgu attīstību.²⁵

Sociālais dienests 2022. gada 5. maijā sniedzis Bāriņtiesai atzinumu par krīzes intervences rezultātiem ar Jūsu meitas ģimeni. Atzinumā norādīts, ka dzīvesvietas apsekošanā sociālā darba speciālistiem radušās pamatotas aizdomas par Jūsu meitas psihiskiem traucējumiem/psihotisko traucējumu esamību paranoīdām idejām. Jūs esat informējusi Sociālo dienestu par meitas agresivitāti, draudu izteikšanu nogalināt, nespēju atbilstoši rūpēties par bērnu. Sociālais dienests Jūs informējis par situācijām, kurās būtu jāizsauc Valsts policija vai Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests. Sociālais dienests Jūsu meitas rīcībā saskatījis būtiskus risku bērna drošības un veselības apdraudējumam. Norādījis uz Jūsu meitas kontroli pār Jums un Jūsu līdzatkarību no meitas. Sociālais dienests lūdzis Bāriņtiesu nekavējoties iesaistīties Jūsu mazdēla labāko interešu nodrošināšanā, lai novērstu pastāvošos riskus un apdraudējumu bērna veselībai un dzīvībai.

²³ Rēzeknes valstspilsētas pašvaldības pārvaldes „Sociālais dienests” 2022. gada 20. marta vēstule Nr. 1.1.24/24/441.

²⁴ Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2022. gada 4. aprīļa vēstule Nr. 1.10./660.

²⁵ Rēzeknes valstspilsētas pašvaldības pārvaldes „Sociālais dienests” 2023. gada 25. aprīļa vēstule Nr. 1.1.24/22/382.

Vienlaikus Sociālais dienests aicinājis sasaukt starpinstitūciju sanākumi, lai panāktu sociālā gadījuma konstruktīvu risinājumu.²⁶

Sociālais dienests sadarbojies ar Jūsu meitas ģimenes ārsti un psihiatri, lai motivētu Jūsu meitu rūpēties par savu veselību. Tomēr Jūsu meita nav bijusi pietiekami atsaucīga sadarbībai.

2022. gada 30. augustā Bāriņtiesa Jūsu mazdēlam nodibināja aizbildnību un iecēla Jūs par bērna aizbildni. Aizbildnība Jūsu mazdēlam nodibināta uz Jūsu meitas iesnieguma pamata viņas veselības stāvokļa dēļ. Jūsu meitai netika pārtrauktas bērna aizgādības tiesības.

2023. gada 31. martā Jūs informējāt Sociālo dienestu par Jūsu meitas veselības problēmu saasinājumu un to, ka meita nelieto medikamentus, nepilda rekomendācijas. Informējāt par meitas agresivitāti pret Jums. No Sociālā dienesta sniegtās informācijas ir secināms, ka Jūsu meitas motivēšana mentālās veselības problēmu risināšanai, sadarbībai ar sociālā darba speciālistiem un psihologiem bijusi atstāta Jūsu ziņā, jo Jūsu meita atteikusies sarunāties ar sociālo darbinieci, izrādījusi agresivitāti.

2023. gada 29. jūnijā Jūs ar iesniegumu par droša patvēruma nodrošināšanu vērsāties Sociālajā dienestā, lai pasargātu bērnu no mātes negatīvas ietekmes. Norādījāt, ka meitas uzvedība kļūst arvien agresīvāka un rupjāka, izsaka draudus Jūsu dzīvībai un veselībai.

2023. gada 30. jūnijā par augstu vardarbības risku Jūsu ģimenē Sociālais dienests informējis Valsts policijas Latgales reģionālo pārvaldi.

2023. gada 3. jūlijā Jūs Sociālajā dienestā iesniedzāt iesniegumu par sociālās rehabilitācijas pakalpojuma institūcijā piešķiršanu sev kā pilngadīgai no vardarbības cietušajai personai, gan mazdēlam kā bērnam, kurš ir cietis no prettiesiskām darbībām.

2023. gada 3. jūlijā Sociālais dienests informējis Bāriņtiesu par augstu vardarbības risku Jūsu ģimenē un lūgumu iesaistīties savas kompetences ietvaros.

Sociālais dienests Jums un mazdēlam no 2023. gada 6. jūlija uz 30 dienām piešķīra sociālās rehabilitācijas pakalpojumu Latgales reģionālajā atbalsta centrā „Rasas pērles” (turpmāk - Rehabilitācijas centrs).

²⁶ Rēzeknes valstspilsētas pašvaldības pārvaldes „Sociālais dienests” 2023. gada 5. maija vēstule Nr. 1.1.24/22/436.

Jums un bērnam atrodoties Rehabilitācijas centrā, bērna māte bija ieradusies Rehabilitācijas centra teritorijā un pastaigājās par to. Tas radīja Jūsos un speciālistos trauksmi. Viņa Rehabilitācijas centra teritorijā bija ieradusies atkārtoti, draudējusi darbiniekiem izrēķināties, ja viņai netiks atdots bērns. Jums un bērnam esot Rehabilitācijas centrā, bijuši vairāki incidenti, kad Jūsu meita ieradusies Rehabilitācijas centra teritorijā un uzvedusies agresīvi.

2023. gada 14. jūlijā Rehabilitācijas centrā Jums bija nodrošināta iespēja tikties ar Austrumlatgales prokuratūras prokuroru V.Ļebedevu un saņemt viņa konsultācijas. Izrunātas vairākas alternatīvas, kā pasargāt Jūs un mazdēlu no bērna mātes negatīvas ietekmes un vardarbības eksplozijas riska.

Ar Latgales rajona tiesas Balvos 2023. gada 27. jūlija lēmumu nolemts apmierināt Bāriņtiesas pieteikumu pret bērna māti par pagaidu aizsardzību pret vardarbību pirms prasības celšanas, nosakot pagaidu līdzekļus pret vardarbību, uzliekot bērna mātei pienākumu atstāt mājokli, kur pastāvīgi dzīvojat Jūs un bērns, nosakot aizliegumu: 1) atgriezties un uzturēties šajā mājoklī, atrasties mājoklim tuvāk par 200 metriem; 2) uzturēties pirmsskolas izglītības iestādē, kuru apmeklē bērns; 3) satikties ar Jums un dēlu un uzturēt fizisku vai vizuālu saskari; 4) jebkurā veidā sazināties ar Jums un dēlu; 5) izmantojot citu personu starpniecību, organizēt satikšanos vai jebkāda veida sazināšanos ar Jums un dēlu; 6) izmantot Jūsu un dēla personas datus. Bērna mātei uzlikts par pienākumu apgūt sociālās rehabilitācijas kursu vardarbīgas uzvedības mazināšanai. Tiesa noteikusi Bāriņtiesai termiņu prasības celšanai tiesā līdz 2023. gada 28. augustam. Iesniedzot pieteikumu par pagaidu aizsardzības pret vardarbību piemērošanu, Bāriņtiesa norādījusi, ka aizsardzība nepieciešama, kamēr tiks atrisināts jautājums par bērna mātes aizgādības tiesībām.

Bāriņtiesa informēja policiju, ka [bērna māte] vairākas reizes pārkāpa tiesas lēmumu, deklarēja bērnu Rīgas pašvaldībā un plānoja kopā ar bērnu braukt uz Rīgu. Par to tika ierosināta krimināllieta.

Ņemot vērā iepriekš minētos apstākļus, Bāriņtiesa uzsāka administratīvo lietu par Jūsu meitas aizgādības tiesībām un 2023. gada 8. augustā nosūtīja uzaicinājumu uz Bāriņtiesas sēdi 2023. gada 23. augustā.

Bāriņtiesa, izvērtējot riskus ģimenē, konstatējusi, ka galvenie riski ir bērna vecums, paš aizsardzība, bailes no vecāka, emocionālais kaitējums, vecāka garīgā un emocionālā veselība, vardarbība vai agresīva uzvedība ģimenē, bērna aizsardzība no vardarbīga vecāka, vecāka nodarbinātība, prasmes un zināšanas bērna audzināšanā, vecāka stress, problēmas atzīšana, sadarbība ar valsts un

pašvaldību institūcijām. Bāriņtiesa noteikusi, ka konstatētie riski ir jānovērš līdz 2023. gada 22. augustam.

2023. gada 10. augustā bērna māte Bāriņtiesā informēta par veicamajiem uzdevumiem. Viņa tiem nepiekrīta, atteicās parakstīt dokumentu. Bērna mātes sadarbība ar Sociālo dienestu nenotika.

Jūs Bāriņtiesai paudāt viedokli, ka bērna mātei nav pārtraucamas aizgādības tiesības, jo viņa nav saņēmusi pietiekamu atbalstu un palīdzību un rastu risinājumus viņas ārstēšanai. Ņemot vērā tiesas noteikto tuvošanās aizliegumu, arī Jums nav iespēju sarunāties ar viņu un iespēju robežās censties pārliecināt par vajadzību ārstēties, lietot medikamentus un ievērot ārstu rekomendācijas. Izteicāt bažas, ka aizgādības tiesību pārtraukšana vēl vairāk var pasliktināt viņas veselības stāvokli un pastiprināt viņas agresiju pret Jums un bērnu.

2023. gada 23. augustā bērna māte ir piedalījusies Bāriņtiesas sēdē, uzvedusies agresīvi, traucējusi kārtību lietas izskatīšanas laikā. Viņa mutiski brīdināta, taču brīdinājumu neņēma vērā. Bērna māte no Bāriņtiesas sēdes izraidīta, jo atkārtoti traucējusi kārtību lietas izskatīšanas laikā.

Ar Bāriņtiesas 2023. gada 23. augusta lēmumu Nr.1.3./109 nolemts pārtraukt bērna mātei bērna aizgādības tiesības un celt prasību tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu. Bāriņtiesas ieskatā tikai aizgādības tiesību pārtraukšana neaizsargātu bērnu no mātes agresīvās uzvedības. Bāriņtiesa secinājusi, ka bērns nevar palikt mātes aizgādībā drošības apsvērumu dēļ – māte ar savām darbībām, iespējams, apdraud mazgadīgā dēla veselību un dzīvību.

Bāriņtiesa 2023. gada 29. augustā ir Tiesā ir iesniegusi prasības pieteikumu par aizgādības tiesību atņemšanu bērna mātei. Tiesa uzsākusi civillietu Nr. [...]. Tiesa apmierinājusi Bāriņtiesas prasību un ar 2023. gada 6. decembra spriedumu atņēmusi bērna mātei aizgādības tiesības. Bērna māte uz Tiesas sēdi nav ieradusies. Tiesa nolēmusi lietu izskatīt bez viņas klātbūtnes. Jūs Tiesas sēdē piedalījāties kā trešā persona. Jūs neatbalstījāt Bāriņtiesas prasību, norādījāt, ka tas nav bērna interesēs. Norādījāt, ka Jūsu meitas veselības stāvoklis ir pasliktinājies un viņa neizprot notiekošo. Viņa veselības stāvokļa dēļ nespēj parūpēties pati par sevi un savu bērnu, nespēj aizstāvēt savas tiesības. Informējāt, ka Tiesā ir ierosināta lieta par rīcībspējas ierobežošanu Jūsu meitai. Tiesas ieskatā aizgādības tiesību atņemšana ir vienīgais iespējamais līdzeklis, kas jāpiemēro nolūkā pasargāt bērna vitālās intereses un tas ir svarīgāk par bērna tiesībām uzaugt ģimenē. Tiesa konstatējusi, ka bērna māte nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību un nodrošināt to arī nespēj.

Bērna māte neizmantoja savas tiesības spriedums pārsūdzēt un tas stājās likumīgā spēkā 2023. gada 28. decembrī. Ar tiesas spriedumu piemērotie pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļi bija spēkā vēl 30 dienas pēc sprieduma stāšanās likumīgā spēkā.

No sprieduma stāšanās spēkā bērns kļuva juridiski brīvs un adoptējams. Bāriņtiesa 2024. gada 28. februārī nosūtīja Labklājības ministrijai "Audžuģimenē ievietota adoptējama bērna uzskaites lapu". Jūs jau 2024. gada 15. februārī lūdzāt Bāriņtiesu neveikt darbības, kas saistītas ar Jūsu mazdēla nodošanu adopcijai. Bāriņtiesa Jūs 2024. gada 29. februārī informējusi, ka Bāriņtiesa lūgusi pagaidām neveikt informāciju par adoptējamo bērnu ievadi Adopcijas reģistrā.²⁷

[4.3] Secinājumi

Tiesas spriedums par aizgādības tiesību atņemšanu ir stājies spēkā. Ņemot vērā, ka bērna māte neizmantoja savas tiesības, pieļaujams, ka sava veselības stāvokļa dēļ to nespēja, minētais tiesas spriedums nav vērtēts augstākā tiesu instancē – apgabaltiesā. Jums nebija iespējams Tiesas nolēmumu pārsūdzēt, jo uz tā pieņemšanas brīdi vairs nebijāt bērna likumiskā pārstāve – aizbildne, jo Bāriņtiesa iepriekšējā dienā bija Jūs atcēlusi no aizbildņa pienākumu pildīšanas.

Tiesībsarga ieskatā Bāriņtiesai pie esošajiem situācijas apstākļiem – bērna mātes agresīva rīcība un Jums izteikts apdraudējums, bija pamats ierosināt administratīvo lietu par bērna mātes aizgādības tiesībām. Esošajos apstākļos Bāriņtiesa iepriekš un arī laikā, kad ar bērnu bijāt Rehabilitācijas centrā, neuzskatīja par nepieciešamu pieņemt vienpersonisku lēmumu par aizgādības tiesību pārtraukšanu bērna mātei. Bāriņtiesu likuma 23. panta pirmā daļa paredz, ja bērna dzīves apstākļu pārbaudē vai citādi atklājas, ka bērns atrodas veselībai vai dzīvībai bīstamos apstākļos, kā arī tad, ja bērna turpmākā atrašanās ģimenē var apdraudēt viņa veselību vai dzīvību, bāriņtiesas priekšsēdētājs, bāriņtiesas priekšsēdētāja vietnieks vai bāriņtiesas loceklis vienpersoniski pieņem lēmumu par bērna aizgādības tiesību pārtraukšanu vecākiem. Secināms, ka Bāriņtiesa nesaskatīja tūlītēju apdraudējumu Jūsu mazdēla dzīvībai un veselībai. Turklāt Bāriņtiesa bija rīkojusies tūlītēja apdraudējuma novēršanai – bija iesniegusi Tiesā pieteikumu pagaidu aizsardzības pret vardarbību līdzekļu piemērošanai.

Savukārt Tiesa noteikusi Bāriņtiesai termiņu prasības celšanai tiesā līdz 2023. gada 28. augustam. Bāriņtiesa prasību par aizgādības tiesību atņemšanu mātei ir iesniegusi noteiktajā termiņā.

²⁷ Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas 2024. gada 29. februāra vēstule Nr. 1.11/24/165.

Vienlaikus Bāriņtiesu likumā paredzēta kārtība, kāda jāievēro, ja tiek ierosināta administratīvā lieta par aizgādības tiesību pārtraukšanu. Bāriņtiesai ir pienākums izvērtēt riskus un noteikt vecākam saprātīgu termiņu to novēršanai sadarbībā ar Sociālo dienestu. Bāriņtiesa bērna mātei bija noteikusi termiņu – 12 dienas risku novēršanai. Ņemot vērā konstatētos riskus, minētais termiņš nav uzskatāms par saprātīgu, lai uzsāktu sadarbību ar Sociālo dienestu un apmeklētu speciālistus, lai konstatētos riskus novērstu. Tas vien, ka Jūsu meita nepiekrita Bāriņtiesas konstatētajam, neparakstīja dokumentu nav pietiekami, lai uzskatītu, ka bērna mātei nav jādod pienācīgs laiks sadarbības uzsākšanai risku novēršanai ģimenē.

Tiesībsarga ieskatā Bāriņtiesa pārsteidzīgi virzīja administratīvo lietu izskatīšanai, nedodot bērna mātei pienācīgu termiņu risku novēršanai. Jāņem vērā, ka tieši veselības stāvokļa dēļ viņai bija nepieciešams ilgāks laiks risku novēršanai.

Bāriņtiesu likumā paredzēts, ka arī pēc aizgādības tiesību pārtraukšanas bāriņtiesai ir pienāks informēt par pienākumu sadarboties ar savas dzīvesvietas pašvaldības sociālo dienestu un citām institūcijām un personām, lai sekmētu bērna atgriešanos ģimenē. No Bāriņtiesas sniegtās informācijas nav konstatējams, ka bērna māte par to būtu informēta. Turklāt vecākiem ir iespējams gada laikā novērst šķēršļus, kas bijuši par pamatu aizgādības tiesību pārtraukšanai un tikai tad bāriņtiesa izlemj jautājumu par vēršanos tiesā par aizgādības tiesību atņemšanu. Pirms minētā termiņa Bāriņtiesa vēršas tiesā tad, ja tas ir bērna interesēs.

Tiesībsargs pieļauj, ka Bāriņtiesa attiecīgi rīkojās tā iemesla dēļ, lai izpildītu Tiesas noteikto pienākumu iesniegt prasības pieteikumu noteiktā termiņā.

Nav apšaubāms, ka bērna tiesības ir prioritāras par vecāka tiesībām, tomēr ikvienā situācijā ir rūpīgi jāvērtē, vai līdz galēja lēmuma pieņemšanai ir izdarīts viss iespējamais, lai vecākiem aizgādības tiesības netiktu atņemtas. Gan Bāriņtiesas, gan Tiesas mērķis ir bijis bērna drošība un pasargāšana no mātes neprognozējamās un agresīvas rīcības. Tomēr aizgādības tiesību pārtraukšana vai atņemšana pati par sevi nespēj sniegt drošību, ja vecāks veselības stāvokļa dēļ nespēj rūpēties par savu bērnu, apzināties savas rīcības sekas, ir agresīvs. Turklāt, arī tad, ja vecākam ir atņemtas aizgādības tiesības, viņam saglabājas tiesības uz saskarsmi ar bērnu, kuras viņš ir tiesīgs īstenot.

Ņemot vērā, ka Tiesas spriedums ir stājies likumīgā spēkā, tas nav atceļams. Tikai gadījumā, ja bērna mātes veselība uzlabojas, viņa novērš šķēršļus, kas bijuši par pamatu aizgādības tiesību atņemšanai, viņa var vērsties ar pieteikumu tiesā par aizgādības tiesību atjaunošanu.

Pārbaudes lietu pabeidzu:

- konstatējot normatīvo aktu neievērošanu un bērna un Jūsu tiesību uz ģimenes un privāto dzīvi pārkāpumu Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesas darbā:

- 1) nepamatotu – bez Bāriņtiesas lēmuma - vecvecāka un mazdēla tiesību uz saskarsmi ierobežošanu laikā, kad bērns atradās audžuģimenē;
- 2) Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumu Nr. 354 “Audžuģimenes noteikumi” 58. punktā noteiktā, ka bāriņtiesa pirms bērna ievietošanas audžuģimenē sniedz tai un atbalsta centram rakstisku informāciju par saskarsmes kārtību ar radniekiem (vecvecāku), neievērošanu;
- 3) nepietiekamu sadarbību ar Latgales ģimeņu atbalsta centru “Daugavpils” saskarsmes organizēšanā;
- 4) Jūsu 2023. gada 13. decembra iesnieguma savlaicīgu neizskatīšanu Iesniegumu likumā noteiktajā termiņā;
- 5) vecvecāka un audžuģimenes domstarpību par saskarsmi ar mazdēlu un viņa audzināšanu ilgstošu pieļaušanu;
- 6) bērna tiesību uz identitāti – zināt savus vecākus – nenodrošināšanu, neveicot darbības bērna paternitātes noteikšanai;
- 7) nesamērīgi īsa termiņa konstatēto risku novēršanai noteikšanu bērna mātei administratīvajā lietā par aizgādības tiesībām;

- konstatējot normatīvo aktu neievērošanu **Latgales ģimeņu atbalsta centra “Daugavpils”** darbā:

- 1) Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumu Nr. 355 “Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi” 12.16. apakšpunktā noteiktā, ka Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centrs organizē audžuģimenē ievietotā bērna saskarsmi ar radniekiem, neievērošanu;
- 2) nepietiekamu sadarbību ar Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesu vecvecāka un mazdēla saskarsmes organizēšanā;

Pamatojoties uz pārbaudes lietā noskaidroto un Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto tiesībsarga kompetenci iesniegt priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu **Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesu**:

- 1) turpmāk Bāriņtiesas darbā nepieļaut saskarsmes tiesību ierobežojumus bez Bāriņtiesas lēmuma;
- 2) turpmāk ievērot Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumu Nr. 354 “Audžuģimenes noteikumi” 58. punktu;
- 3) ievērot Iesnieguma likumā noteiktos atbildes sniegšanas termiņus;

- 4) uzlabot sadarbību ar Latgales ģimeņu atbalsta centru "Daugavpils" attiecībā uz saskarsmes tiesību nodrošināšanu un organizēšanu audžuģimenē ievietotajiem bērniem;
- 5) administratīvajās lietās par vecāku aizgādības tiesībām noteikt vecākiem samērīgus termiņus Bāriņtiesas konstatēto risku novēršanai;
- 6) turpmāk ikvienā gadījumā, kad bērnam nav noteikta paternitāte, bet Bāriņtiesai kļūst zināms iespējamais bērna tēvs, veicināt, lai paternitāte tiktu noteikta, neatkarīgi no vecāka veselības stāvokļa;

aicinu **Latgales ģimeņu atbalsta centru "Daugavpils":**

- 1) turpmāk ievērot Ministru kabineta 2018. gada 26. jūnija noteikumu Nr. 355 "Ārpusģimenes aprūpes atbalsta centra noteikumi" 12.16. apakšpunktā noteikto un atbilstoši audžuģimenēs ievietotu bērnu vajadzībām organizēt saskarsmi;
- 2) ņemt vērā, ka saskarsme ierobežojama tikai ar bāriņtiesas lēmumu, ja nav panākta vienošanās par bērnam atbilstošāko saskarsmes nodrošināšanu ar iesaistītajiem – bērna vecākiem vai citiem radniekiem, audžuģimeni, bāriņtiesu un Atbalsta centru;
- 3) uzlabot sadarbību ar Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesu attiecībā uz saskarsmes tiesību nodrošināšanu un organizēšanu audžuģimenē ievietotajiem bērniem.

Lūdzu **Rēzeknes valstspilsētas bāriņtiesu un Latgales ģimeņu atbalsta centru "Daugavpils** līdz **2024. gada 1. augustam** informēt par paveikto.

Aicinu Jūs vērsties tiesā par paternitātes noteikšanu Jūsu aizbildnībā esošajam mazdēlam.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons